

enim Vetus Testamentum sive in personis, sive in eventibus et factis est velut ingens tabella in qua omnes Christi actiones, omnia ipsius facta, omnia sacramenta evidenter depinguntur: porro insanæ mentis esset dicere hæc casu fortuito contigisse; solus enim Deus potuit ea sic coordinare, disponere, adducere et perficere; ergo religio christiana necessarium est religionis Mosaicæ complementum: ergo est divina.

Qui mirabile hunc inter utramque religionem concentum fusius evolutum legere intenderit, exquisitum adeat opus D. *Huet*, Abrincensis episc., vel etiam ornatissimum opus gallicum *le comte de Valmont*, etc.

§ IV. — De ultima clade Judæorum et præsentis eorum statu.

PROPOSITIO.

Ex ultima clade Judæorum et præsentis eorum statu probatur divinam esse religionem christianam.

Prob. Populus Israeliticus erat dilectus Deo et specialis ipsius hæreditas: promissæ illi fuerant pax, tranquillitas sempiterna, terræ Chanaan possessio, victoria de hostibus perfecta, denique temporalis felicitas, si fidelis erga Deum permaneret: hæc passim in Pentateucho leguntur, præsertim in Deuteronomio et in Prophetis, nec a Judæis negantur. Nunc autem ille populus omnis generis calamitatibus et miseriis a decem et octo sæculis subjacet; e patria ejectus, per orbem universum dispersus, in servitum redactus, cunctis gentibus opprobrium et derisio factus est. *Unde sic argumentari licet:* Vel promissiones divinæ falsæ sint necesse est, vel Judæi propter grande aliquod scelus affliguntur: at prius dici non potest, et ipsi Judæi illud velut impietatem rejiciunt: ergo propter grande aliquod scelus affliguntur: porro grande hoc scelus aliud esse nequit præter rejectionem et occisionem Messiae in persona Christi; æquitas enim exigit ut pœna delicto sit proportionata; pœna igitur omnium

gravissima gravissimum supponit delictum: at nullum in Judæis inveniri potest hujusmodi delictum præter rejectionem et occisionem Messiae in persona Christi; hoc enim aliud delictum esset vel idololatria, vel gravis altera legis Mosaicæ infractio: atqui neutrum dici potest.

1° *Non idololatria*; nec enim in Scripturis, nec in historia profana legitur gentem Judaicam in idololatriam prolapsam fuisse a reditu ex captivitate Babylonis. 2° *Non gravis et generalis alia legis Mosaicæ infractio*; nam ab illo tempore multo accuratius quam antea legem Mosaicam observaverunt, et etiam nunc plurimi, quantum fieri potest, illam observant. Fatendum est tamen nunc multos inter eos non nisi origine et nomine judæos esse, et cum rationalistis hodiernis sapere. Ergo.

Aliunde, quoties Judæi in idololatriam vel in gravia alterius generis crimina prolapsi sunt, nunquam tam graves et tam longas subierunt pœnas. Nam 1° ipsa Babylonis captivitas non nisi septuaginta fuit annorum. 2° Quoties sub manu Domini se humiliabant et ad ipsum suppliciter clamabant, statim a pœnis misericorditer eximebantur. 3° Frequenter Deus mittebat Prophetas qui eos in afflictionibus consolarentur, ut constat ex Scripturis: Judæi vero qui a tot sæculis sunt captivi et omni spe redeundi in patriam destituti, in miseria sua ingemiscunt, clamant ad Dominum, legem ejus observant, nec tamen exaudiuntur. Ergo. Hinc Propheta futuram Judæorum cladem soli Messiae rejectioni et ejus occisioni tribuebant, præsertim Daniel, cap. ix, 26.

Solvuntur objectiones.

Obj. Non ex odio, sed ex ignorantia Judæi occiderunt Christum, ut ipse testatur, Luc. xxiii, 34: *Pater, dimitte illis; non enim sciunt quid faciunt*; et B. Paulus, I Cor. ii, 8: *Si cognovissent, nunquam Dominum glorie crucifixissent*. At culpa ex ignorantia commissa non tantam meretur pœnam. Ergo.

R. Nego maj. Etenim Judæi Christum occiderunt non

tantum ex ignorantia vincibili, quæ tamen a culpa non excusat, sed etiam ex invidia et odio; id enim testantur Evangelistæ: v. g., Matth. xxviii, 18; Marc. xv, 10; et Christus pro eis rogans, quando dicit: *Non enim sciunt quid faciunt*, solummodo intendit Deo Patri suo aliquod allegare motivum quo efficacius eum impellat ad veniam eis concedendam; quicumque enim officium mediatoris pro delinquentibus suscipiunt, eos quantum possunt solent excusare: sic Christus se gerit, Deum ut homo pro persecutoribus enixe rogans: ipsius autem persecutores, licet gravissimæ culpæ rei, aliquo modo tamen excusabiles erant; culpa namque eorum ex eo minuebatur quod actualiter Christum et Filium Dei non agnoscerent, quia furore et malitia erant obcæcati. Eodem sensu intelligenda sunt B. Pauli verba: *Si cognovissent*, etc., et ista I ad Tim. i, 13: *Misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci*. Ergo.

Inst. 1°. Repugnat Deum per tot sæcula universam Judæorum gentem punire propter quorundam privatorum scelus; atqui mors Christi fuit opus quorundam privatorum, non vero totius gentis: ergo.

R. Nego min. Illud enim crimen opus quorundam privatorum dici non potest, sed merito toti tribuitur genti, quod nomine totius gentis illud approbantis fuit patratum: atqui Christus in nomine totius gentis Judæicæ approbantis fuit occisus; nam fuit damnatus a synagoga, a principibus populi, a scribis et legis doctoribus: populus autem Judaicus ex omni parte in Jerusalem congregatus propter festum Paschæ videbat et applaudebat, clamabat et dicebat: *Tolle, tolle, crucifige eum*, Joan. xix, 15; *Sanguis ejus super nos et super filios nostros*, Matth. xxvii, 25. Ergo. Quinimo, etiam nunc tota gens Judaica occisionis Christi, quantum in se est, fit rea: factum enim majorum suorum approbat. Christum pertinaciter negat et blasphematur, damnationi ejus libenter subscribit, et sanguinem ejus imprecando postulare non cessat. Ergo.

Inst. 2°. Si Judæi tam dute tractarentur propter rejec-

tum Christum, eodem modo tractari deberent cæteræ gentes quæ pariter Christum rejiciunt et detestantur: attamen illud non evenit: ergo.

R. Nego maj. quoad sequelam. Quamvis enim Judæi ita propter rejectum Christum tractentur, non sequitur eodem modo tractandas esse cæteras gentes quæ pariter illum rejiciunt, quia respectu Dei grande est discrimen inter Judæos et alias gentes; Deus enim solemne cum Judæis iniit pactum, et multo pluribus eos cumulavit beneficiis quam cæteras gentes: si ergo ingratos se ostendant, pactum sancitum infringant et transgrediantur, multo magis sunt rei, ac proinde multo majorem merentur pœnam. Præterea, Judæi non tantum rejecerunt Christum, sed insuper illum contumeliis, suppliciis et crudelibus tormentis affecerunt, et turpissima morte peremerunt, quod nulla gens altera fecit. Ergo.

Inst. 3°. Si gens Judæa propter rejectum Christum sic affligatur, Christianorum regna deberent e contra jugiter florere et omnibus bonis abundare: atqui hoc non contingit: ergo.

R. Nego maj. In tota enim præsentī quæstione contra Judæos ratiocinamur per argumentum ad hominem, nempe ex variis Scripturæ textibus, in quibus, juxta ipsos, perfecta illis promittebatur temporalis felicitas, si jugiter fidele præstarent Deo obsequium: nos e contra contendimus totum Christi nobiscum fœdus in bonis duntaxat spiritualibus esse constitutum: ergo ex statu temporali Christianorum nihil adversum nos concludi potest.

Inst. 4°. Decem tribus Israel quæ in Media et in variis Assyriæ partibus remanserant, occisionis Christi non fuerunt complices: atqui tamen semper remanserunt in captivitate: ergo.

R. Nego min. Nam, post captivitatem Babylonicam, omnes Israelitæ facultatem habuerunt cum Judæis redeundi; plurimi quidem redierunt et unicam gentem cum Judæis composuerunt; cæteri vero qui apud Medos et Assyrios remanere voluerunt, cum illis commixti, re-

ligionem ac leges patriæ deseruerunt, et ab illo tempore ad populum Judaicum pertinere cessaverunt : dici ergo non potest eos in captivitate remansisse. Ergo.

Inst. 5°. Non Judæorum, sed Romanorum auctoritate crucifixus est Christus : ergo Judæi tantam non patiuntur cladem ob rejectionem et occisionem Christi.

R. Nego conseq. Judæi namque hanc cladem merito dicuntur pati ob Christi rejectionem et occisionem, si revera mors Christi ipsis tribuenda sit : atqui mors Christi Judæis tribuenda est, licet auctoritate Romanorum fuerit crucifixus; non nisi enim accusante et constanter postulante Judæorum concilio, hæc damnationis sententia lata fuit; ad eam Judæi quasi invitum duxerunt Pilatum, Romanorum præsidem; damnatum Christum contumeliis affecerunt, morti ejus adstiterunt ac feroci gaudio consenserunt, impiis dieteriis ei patienti et morienti illuserunt; hanc patrum suorum agendi rationem approbaverunt quotquot ab illo tempore fuerunt Judæi : ergo deicidii merito omnes reputantur rei. Ergo.

Constat igitur præsentem luctuosam Judæorum calamitatem soli Messiae rejectioni et occisioni in persona Christi tribuendam esse. Deus ipse uno saltem miraculo evidenti hanc interpretationem confirmavit.

Nam Julianus Apostata, potentissimus Romanorum imperator, in odium Christi Judæos sub ægidio suo accepit eosque in pristino statu restituere voluit; undique eos in Jerusalem convocavit et templum instaurare cœpit : at operantes breviter ab opere cessare coacti sunt, Deo contra eos evidenter pugnante; factum sic refert Ammianus Marcellinus, testis oculatus, ethnicus, Juliani amicus et laudator, ac proinde minime suspectus, lib. 23, cap. 1 :

« Julianus imperii sui memoriam magnitudine operum gestiens propagare, ambitiosum quondam apud Jerosolymam templum instaurare sumptibus cogitabat »
 » immodicis, negotiumque maturandum Alpio dederat »
 » Antiochensi : cum itaque rei idem fortiter instaret »
 » Alpius juvaretque provinciæ rector, metuendi glöbi

» flammaram prope fundamenta crebris assultibus erumpentes, fecerunt locum, exustis aliquoties operantibus, »
 » inaccessum; hocque modo, elemento destinatus repellente, cessavit inceptum. » Factum istud a pluribus hujus temporis ecclesiasticis auctoribus relatum, v. g., a S. Ambrosio, a S. Chrysost., a S. Gregorio Nazianz., a Rufino, Socrate, Sozomeno, Theodoro, etc., certe in dubium revocari non potest : atqui evidenter est miraculosum : ergo. Vide circa illud factum, *Bullet, Histoire de l'établissement du Christianisme; Houtteville*, et præsertim *Dissert. de Warburton, sur les tremblements de terre arrivés à Jérusalem sous Julien l'Apostat; Ann. de Phil. chrét., 3e série, t. XVIII, pp. 68 et 209.*

ARTICULUS SECUNDUS.

DE DIVINITATE RELIGIONIS CHRISTIANÆ ADVERSUS INCRÉDULOS.

Jam probatum est religionem christianam esse divinam : multæ adhuc solidissimæ ejusdem veritatis supersunt demonstrationes undique velut scaturientes. Cum omnes specialiter evolvere non possimus, præcipuas tantum seligemus easque educemus 1° ex prophetiis Christi; 2° ex miraculis ejus; 3° ex ipsius resurrectione; 4° ex illius doctrinæ excellentia; 5° ex mira ejusdem doctrinæ propagatione; 6° ex martyrum multitudine et constantia.

§ 1. — De prophetiis Christi.

PROPOSITIO.

Divinitas religionis christianæ probatur ex prophetiis a Christo editis.

Prob. Multa enim Christus prænuntiavit, tum de seipso, tum de discipulis, tum de religione sua, tum de Judæis.

1° *De seipso.* Nam Matth. xvi, 21 : *Cœpit ostendere discipulis suis quia oporteret eum ire Jerosolymam, et multa pati a senioribus, et scribis, et principibus sacerdotum, et occidi, et tertia die resurgere; cap. xx, 18 : Ecce ascendimus Jerosolymam, et Filius hominis tradetur principibus sacerdotum, et scribis; et condemnabunt eum morte, et tradent eum gentibus ad illudendum, et flagellandum, et crucifigendum; et tertia die resurget.*

2° *De suis discipulis.* Trinam enim prædixit negationem Petri cum horæ determinatione : *Amen dico tibi, quia in hac nocte, antequam gallus cantet, ter me negabis, Matth. xxvi, 34; proditionem Judæ annuntiavit, Joan. xii, 21, 26 : Quia unus ex vobis tradet me.*

3° *De sua religione.* *Ubiqumque prædicatum fuerit hoc Evangelium in toto mundo, dicetur et quod hæc fecit in memoriam ejus, Matt. xxvi, 13. Si exallatus fuero a terra, omnia traham ad meipsum, Joan. xii, 32. Eritis mihi testes in Jerusalem, et in omni Judæa, et Samaria, et usque ad ultimum terræ, Act. 1, 8. Euntes docete omnes gentes, Matth. xxviii, 19.*

4° *De Judæis* plurima prædixit, nempe urbis Jerusalem destructionem, templi eversionem, reipublicæ ruinam, totius gentis cladem; signa antecessura, circumstantias, tempus et modum descripsit; dicit enim vallandam esse civitatem undique, coangustandam et penitus evertendam, ita ut non remaneat *lapis super lapidem qui non destruat*, Matth. xxiv, 2. Declarat futuras esse seditiones, bella, terræ motus, famem, tribulationem *qualis non fuit ab initio mundi*, Marc. xiii, 7; Luc. xix, 43, et Matth. xxiv, 21. Verum diversæ illæ prædictiones divinæ sunt prophetiæ, si 1° ante eventum fuerint editæ; 2° si eventu sint confirmatæ; 3° si eventus viis naturalibus prævideri non potuerit; 4° si casui fortuito tribui non possit : atqui hæc quatuor certa sunt.

1° Illæ prædictiones *ante eventum fuerunt editæ.* Omnimoda enim fide digni sunt Apostoli eas referentes, et supponi non potest eos fingere voluisse prædictiones sibi probrosas, qualis est ea quæ ad trinam B. Petri negatio-

nem spectat; saltem, in illa hypothese, non finxissent eas publice notas. Præterea, plures ex illis prophetiis in libris Novi Testamenti ante eventum erant consignatæ, v. g., illæ quæ ad generalem doctrinæ Christi diffusionem spectabant, et quæ ad destructionem Jerusalem attinebant; Evangelia enim SS. Matth., Marci et Lucae ante gravissimam hanc cladem existebant : solus Joannes post eventum scripsit. Ergo 1°.

2° *Eventu fuerunt confirmatæ*, ut nemo diffiteri potest.

3° *Eventus annuntiati viis naturalibus prævideri non potuerunt*; sunt enim contingentes et a causis liberis dependentes : v. g., fieri poterat ut Christus non flagellaretur, non crucifigeretur; ut Petrus illum non negaret, vel non ter negaret, vel non ante galli cantum; ut Judas non esset traditor; ut doctrina tam nova non ubique prædicaretur, vel non susciperetur : nulla via naturali omnes circumstantiæ luctuosissimæ Jerusalem obsessio- nis et eversionis depingi poterant eo præcise modo quo Josephus ipsum describit eventum in sua historia de Bello Judaico. Ergo 3°.

4° Absurde diceretur hujusmodi eventus cum suis circumstantiis, *casu fortuito* contingentes, prædictionibus sic adamussim congruisse; ergo 4°, etc.; aliunde, etc. Ergo.

§ II. — De miraculis Christi et Apostolorum.

Miracula Christi et Apostolorum hic simul jungimus, quia eandem vim habent probandi.

Ex miraculis Christi et Apostolorum invicte probatur religionem christianam esse divinam.

Prob. Illa religio est divina quæ divinis confirmatur miraculis : atqui religio christiana divinis confirmatur miraculis : nam in libris Novi Testamenti multa leguntur miracula a Christo et ab Apostolis in gratiam religionis christianæ patrata.

1° Jubente Christo, aqua in vinum convertitur, morbi

contumaciores aufugiunt, cæci vident, surdi audiunt, muti loquuntur, claudi ambulant, paralytici sanantur, dæmones ejiciuntur, mortui ad vitam redeunt, panes multiplicantur, horrenda maris tempestas sedatur; Christo moriente, velum templi scinditur, terra contremiscit, saxa confringuntur, monumenta reserantur, sanctorum corpora resurgunt, ambulant et videntur, sol insolitam patitur eclipsim, ipse Christus vere mortuus ad vitam sese revocat, cœlos ascendit, Spiritum sanctum in Apostolos effundit, etc. : porro hæc stupenda opera vera sunt miracula.

2º Ipsi pariter Apostoli, solo Christi nomine invocato, multa etiam operantur miracula ad religionis christianæ confirmationem; sic enim B. Petrus hominem ex utero matris claudum sanat, Act. III, 1; paralytico ab annis octo jacenti in grabato facilem membrorum usum restituit; Tabitham a mortuis suscitavit, Act. IX; Ananiæ et Saphiræ mendacium repentina morte plectit, et solo quidem imperio, Act. V; ægroti in plateis publicis expositi sola ejusdem Apostoli umbra sanantur, ibid. V, 15. Similiter B. Paulus Barjesum, insignem magum, subita cæcitate coram proconsule Sergio afficit, Act. XIII, 11; claudum Lystris sanat, ibid. IV, 7; juvenem gravi casu oppressum ad vitam revocat, ibid. XX, 9; et adeo stupenda sunt quæ operatur prodigia, ut pagani illum tanquam Deum habeant, illique velint sacrificium offerre, Act. XIV, 11 : certe hæc facta sunt miracula. Ergo.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1º. Ipse Christus miracula adhibere noluit ad probandam missionis suæ divinitatem : ita Rousseau, 3º *lettre de la Montagne, Mélanges.* Ergo.

R. Nego ant. Nam Christus Judæos et discipulos suos ad testimonium operum suorum revocat, ut eos ad sibi credendum impellat. Sic, apud Joan. X, 25 : *Opera quæ ego facio in nomine Patris mei, hæc testimonium perhibent de me... et si mihi non vultis credere, operibus cre-*

dite, ut cognoscatis et credatis quia Pater in me est, et ego in Patre. Cap. IX, 42, in sua oratione antequam Lazarum suscitaret, ait : *Ego autem sciebam quia semper me audis; sed propter populum, qui circumstat, dixi, ut credant quia tu me misisti.* Manifestum est ergo Christum voluisse missionem suam miraculis confirmare.

Inst. 1º. Sæpius Christus secreto sua patravit miracula, silentium his quos sanaverat præscripsit, prodigia iis qui ea petebant denegavit, et coram credentibus ea fecit : atqui non ita se gessisset, si doctrinam suam miraculis confirmare intendisset : ergo.

R. Dist. maj. Christus nonnulla secreto patravit miracula, *concedo; omnia, nego ant.* Equidem Christus nonnulla secreto operatus est miracula, et silentium circa illa commendavit, ut exemplum humilitatis nobis præberet. Sed omnia non sic operatus est; multa e contra publice fecit præcise ut cognoscerentur, qualia sunt multiplicatio panum, Lazari resurrectio, tot infirmorum curationes, et liberatio hominis cui Christus dixit, Luc. VIII, 39 : *Redi in domum tuam, et narra quanta tibi fecit Deus. Et abiit per universam civitatem, prædicans quanta illi fecisset Jesus,* etc. Ergo.

Si autem Christus miracula aliquando postulantibus, v. g., Herodi, scribis et pharisæis, denegaverit, nihil inde concludi potest; non tenebatur enim curiositati impiorum hominum acquiescere : porro Judæi et Herodes ex sola curiositate vel ex incredulitate miracula postulabant a Christo, *tentantes eum,* Marc. VIII, 11 : sufficientia enim jam existebant prodigia ut in eum crederent, si veritatem sincere quæsiissent : ergo.

Obj. 2º. In templo Æsculapii quotidie sanabantur ægroti; Vespasianus duos curavit infirmos, tota conspiciente Alexandria civitate; Apollonius Thyansensis, inter multa prodigia, puellam Romæ suscitavit : attamen illa prodigia veram fuisse religionem paganorum non probabant : ergo *a pari,* etc.

R. 1º. Non qualiacumque prodigia vim habent probandi veram esse doctrinam in cujus gratiam patrân-

tur, sed ea duntaxat quæ manifestis donantur divinitatis characteribus : at paganorum prodigia quæ nobis obijciuntur, manifestis non donabantur divinitatis characteribus, siquidem doctrina paganorum erat evidenter absurda, ut adversarii fatentur, ergo.

R. 2°. *Nego maj.* Illa enim prodigia admitti non debent ut vera, quæ sufficienter non sunt probata : at prodigia quæ nobis obijciuntur sufficienter non sunt probata, imo nullo fulciuntur monumento fide digno.

1° Sacerdotes Æsculapii erant medici, et naturalia adhibebant remedia ut ægrotos sanarent; non vero solis verbis pellebant morbos etiam insanabiles, ut faciebant Christus et Apostoli : hoc ipsis publice exprobrare non dubitavit Arnobius, qui insuper declarat non omnes qui templum Æsculapii adibant sanari, sed multos in eodem statu mansisse, alios in pejori rediisse, et paucos fuisse sanatos. Origenes et Aristophanus, poeta Græcus et paganus, testantur mercede conductos fuisse egenos, ut fingerent se esse ægrotos, et deinde apparerent sanati. Ergo 1°.

2° Narrant quidem Suetonius, Vita Vesp. n. 7, et Tacitus, Hist. lib. 4, n. 81, Vespasianum duos viros ex plebe Alexandrina sanasse, et uni restituisse usum oculorum, alteri vero usum unius manus : at Suetonius et Tacitus non fuerunt testes oculati hujus facti; et præterea, ex modo quo illud referunt, legitima statim suboritur suspicio. Vespasianus enim tunc eo præcise tempore ad imperatoris dignitatem promovebatur, adulescentes undique circumstantes illi gratulabantur, quærebant pro more illi placere, et aliquid ipsi gratum ostendere vel excogitare; interea duo infirmi ad genua ejus advolvuntur, et curationem ab illo exposcunt. « Vespasianus primo » irridere cœpit, aspernari, *inquit Tacitus*, atque illis » instantibus, modo famam vanitatis metuere, modo ob » secratione ipsorum et vocibus adulantium in spem in » duci, etc. » Non ergo arbitratur se habere potestatem hos infirmos curandi : fecit tamen quod ab ipso postulabant aulici, et *statim*, ait Tacitus, *conversa ad usum manus, ac cæco reluxit dies*. Non sic Christus et Apostoli

operabantur miracula. Nonne verisimile est aulicos Vespasiano adulari volentes, duos mercede conduxisse homines ut fingerent se esse infirmos, et deinde a novo imperatore sanatos? Ergo 2°.

3° Nullius auctoritatis est historia Apollonii Thyanensis; fuit enim scripta a Philostrato centum annis ad minus post Apollonium, ex nonnullis memorialibus cujusdam Damidis, Apollonii comitis et amici; non ipse Damis hæc memorialia tradidit Philostrato, sed Julia, Severi imperatoris uxor, quæ ea a quodam viro ignoto acceperat : nemo autem non videt hujusmodi facta nullius esse auctoritatis; a nullo teste oculato referuntur, nullo monumento fide digno fulciuntur. Ergo. Vide *Houtteville*.

§ III. — De Christi resurrectione.

Certissima est resurrectio Christi, eo ipso quod authenticæ, veri et integri sint libri Novi Testamenti; attamen, cum factum istud gravissimi sit momenti, paulo fusius illud explanare convenit; præcipuum est enim totius religionis nostræ fundamentum, ut ait Apostolus I Cor. xv, 14 : *Si autem Christus non resurrexit, inanis est ergo prædicatio nostra, inanis est et fides vestra*.

PROPOSITIO.

Ex resurrectione Christi invicte demonstratur religionem christianam esse divinam.

Prob. 1°. Si Christus revera surrexit, ipsius religio, cunctis fatentibus, certo est divina : atqui Christus vere surrexit; vere enim surrexit si testes ipsius resurrectionem referentes decepti non fuerint, decipere noluerint, et decipere non potuissent etiamsi voluissent : atqui hæc tria sunt certissima.

1° *Non fuerunt decepti*. Plurimi enim testes, ad credendum minime proclives, decipi non possunt circa factum sensibile, gravis momenti, quod ipsis multoties, conjunctim et unanimi sensuum testimonio manifestatur : atqui tales sunt testes qui resurrectionem Christi referunt.

1° Sunt plurimi. I Cor. xv, 4 et seq. *Christus.... resurrexit tertia die secundum Scripturas... et visus est Cephae, et post hoc undecim : deinde visus est plus quam quingentis fratribus simul, ex quibus multi manent usque adhuc, quidam autem dormierunt. Deinde visus est Jacobo, deinde Apostolis omnibus : novissime autem omnium..... tanquam abortivo, visus est et mihi.*

2° Ad credendum minime erant proclives ; ex ipsorum enim narratione constat eos hac de re spem jam abjecisse, et mulieribus resurrectionem factam esse testantibus credere noluisse : *Visa sunt ante illos sicut deliramentum verba ista, et non crediderunt illis, Luc. XXIV, 11 ; et ejusdem XXIV, 36 : Dum autem hæc loquuntur, stetit Jesus in medio eorum, et dixit eis : Pax vobis, ego sum, nolite timere : conturbati vero et conterriti, existimabant se spiritum videre. Et dixit eis : Quid turbati estis, et cogitationes ascendunt in corda vestra ? videte manus meas et pedes meos, quia ego ipse sum ; palpate et videte quia spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere. Et cum hoc dixisset, ostendit eis manus et pedes. Adhuc autem illis non credentibus et mirantibus præ gaudio, dixit : Habetis hic aliquid quod manducetur ? Et apud Joan. xx, 24. S. Thomas qui erat absens quando Christus discipulis primo apparuit, cæteris dicentibus ei : Vidimus Dominum, respondit : Nisi videro in manibus ejus fixuram clavorum, et mittam digitum in locum clavorum, et mittam manum in latus ejus, non credam. Certe hujusmodi testes ad credendum non erant nimis proclives. 3° Factum quod testantur est sensibile, ut patet ex modo dictis et ex tota narratione ; est gravis momenti, ut nemo diffitetur ; multoties ipsis fuit manifestatum ; Apostolis enim præbuit seipsum vivum post passionem suam, in multis argumentis per quadraginta dies apprensus eis, et loquens de regno Dei, Act. 1, 3 ; ipsis conjunctim apparuit, nempe undecim, omnibus Apostolis, et plus quam quingentis fratribus simul. 4° Hoc factum unanimi sensuum testimonio fuit comprobatum ; Christum namque redivivum sæpe viderunt, audierunt,*

allocuti sunt, et sanctissimam ipsius carnem propriis manibus contrectaverunt : ergo, etc. Ergo.

2° *Decipere noluerunt.* Illi enim testes merito judicantur decipere noluisse, qui manifestos præ se ferunt sinceritatis characteres ; atqui testes resurrectionis Christi manifestos præ se ferunt sinceritatis characteres : *id constat ex dictis ubi de veritate librorum Novi Testamenti.* Præterea, supponi non potest omnes Apostolos casu fortuito sibi consensisse ad decipiendum, fingendo Christum resurrexisse ; si enim decipere voluissent, aliquod secum inire debuissent pactum ante vel post mortem Christi ; atqui neutrum dici potest. 1° Non ante mortem Christi, quia Christus hujus fraudis particeps fuisset, quod evidenter repugnat ; absurdum est enim illum ignominiosæ morti se devovisse, præcise ut futura ipsius resurrectio prædicaretur. Insuper, sperare non potuisset fore ut discipuli sui imperiti, ignobiles et timidi, tale fictitium dogma insuperabili constantia prædicarent, periculo vitæ et sanguinis effusione confirmarent : aliunde non ita nuntiasset Judæis resurrectionem suam tertia die futuram esse, ultro enim aperiebat eis viam imposturam prohibendi. Ergo 1°.

2° Nec post mortem Christi. Si enim Christus tertia die, secundum promissionem, non resurrexisset, aperte vidissent discipuli se turpiter ab illo delusos fuisse, nihilque ab eo sperandum ; repugnat autem tot homines, ita delusos et nulla spe emolumenti incitatos, consentire ad fingendum factum cujus falsitatem norunt, propter gloriam impostoris a quo fuerunt decepti ; repugnat eos factum ab ipsis excogitatum usque ad sanguinis effusionem ita testari, ut ex tot discipulis ac mulieribus nullus fraudem aperiat. Repugnat insuper Christi discipulos in summo gradu omnes habuisse dotes sibi contradictorias : at, si finxissent et prædicassent Christum resurrexisse, dum revera non surrexisset, dicendum foret illos in summo gradu habuisse, etc. ; ostendissent quippe in summo gradu simplicitatem et dissimulationem, timiditatem et audaciam, ignobilitatem et animi celsitudinem,

fanatismi delirium et altam sapientiam, crassam ignorantiam et exquisitam persuadendi artem, impiam et sacrilegam in cœlos conspirationem et summam in Deum pietatem atque in proximum charitatem; denique fuissent simul monstra perversitatis et prodigia sanctitatis; ergo 2° decipere noluerunt.

3° *Decipere non potuissent etiamsi voluissent.* Decipere enim non potuissent, nisi corpus Christi e tumulo sustulissent; alioquin, ostenso cadavere, fraus eorum statim patuisset: at nulla via Apostoli corpus Christi e tumulo auferre potuerunt; nam conditum erat in monumento in rupe exciso, cujus ostium lapide claudebatur et publico signatum erat sigillo, ibique præpositi erant milites præcise ne discipuli furarentur corpus et dicerent: *Resurrexit a mortuis*, Matth. xxvi, 64; unde Apostoli illud auferre non potuerunt nisi vi aperta milites vincendo, vel dolo eos aliquo modo decipiendo, vel pecuniis eos corrumpendo, vel subterranea via ad sepulcrum perveniendo: atqui nihil horum dici potest.

1° Non vi aperta milites vincendo; nam adeo timidi erant ut, apprehenso Domino, statim fugerint, et eum adhuc vivum cum juramento et detestatione negaverit Petrus ad vocem unius ancillæ, licet cæteris constantior videretur: supponi autem non potest tales homines inermes ausos fuisse milites vi aperta debellare, et si id tentassent, certe hoc Judæos non latuisset, frausque statim detecta fuisset. Ergo 1°.

2° Non per dolum, custodes decipiendo et vigilantiam eorum fallendo; nam ibi positi fuerant custodes ne corpus ab Apostolis surriperetur: magna ergo cum circumspectione invigilare debuerunt. Præterea, nulla fingi potest hypothesis in qua corpus sic per dolum ablatum fuisset: quomodo enim istud contingere potuisset? an dum omnes dormirent? Sed prorsus incredibile est custodes qui speciale mandatum caute invigilandi accipere debuerant, omnes simul correptos fuisse somno, et adeo gravi ut nullus strepitu fuisset excitatus; nam frangendum erat sigillum, ingens revolvendus erat lapis. Insu-

per tam periculosum opus aggredientes discipuli, quam potissimum festinassent, ac proinde corpus statim abstulissent, nec sudarium solvissent, nec linteamina per ordinem in varias sepulcri partes posuissent. Aliunde, qui tantam adhibuerant curam ne tale accideret furtum, impunitam non reliquissent militum negligentiam et discipulorum fraudulentiam. An dicitur discipulos opium militibus præbuisse sumendum, ut profundiori somno dormirent? At verisimile non est Apostolos, qui præ timiditate fugerant, hoc medium tentasse; incredibile est omnes custodes, sine exceptione et suspicione, soporiferum bibisse liquorem: si id fecissent, fraudem sibi illatam aperuissent, ut Judæorum animadversionem devitarent. Ergo.

3° Dicitur non potest discipulos corpus Christi abstulisse, custodes pecuniis corrumpendo; nam erant pauperrimi, et insuper naturali hominum indoli repugnat omnes custodes suo sic defuisse officio, dum religione et præjudiciis tam fortiter oppositi essent Apostolis, et extrema a Judæis pertimescenda haberent. Et certe, tanta infidelitas impunita remanere non debuisset: attamen nullibi legitur talem corruptionem fuisse punitam vel exprobratam, sive militibus, sive Apostolis aut Christianis. Ergo.

4° Dicitur non potest eos per viam subterraneam ad sepulcrum pervenisse, et corpus sic abstulisse; sepulcrum enim in petra erat excisum: via ergo subterranea impossibilis erat. Aliunde, spatium unius diei sufficiens non fuisset ad hujusmodi operationem; insuper talis via effodi non potuisset sine gravi strepitu, proindeque visibilis remansisset, et totum artificium aperte patuisset: ergo 4°, etc.; aliunde, etc. Ergo.

Prob. 2°. Nullo modo suspecti sunt testes qui factum quod narrant veris miraculis confirmant: sed Apostoli resurrectionem Christi narrantes, veris miraculis confirmarunt testimonium suum; dispersi sunt enim per orbem universum, et ubique resurrectionem Christi annuntiabant, ubique vera patrabant miracula, ut ex libro Actuum constat: ergo.